

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА імені В. М. Корецького**

ШИШКА Наталія Віталіївна

УДК 347.195 : 351.745.5

**ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі охорони інтелектуальної власності, цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
академік НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України,
Луць Володимир Васильович,
Науково-дослідний інститут приватного права і
підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України,
завідувач відділу проблем приватного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Заїка Юрій Олександрович,
Національна академія внутрішніх справ,
начальник кафедри цивільного права і процесу

кандидат юридичних наук
Майданик Наталія Іванівна,
Національна академія прокуратури України,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін

Захист відбудеться «3» грудня 2014 року о __-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.236.02 в Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розісланий «__» _____ 2014 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор юридичних наук**

О. О. Кваша

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проведення вкотре правової реформи системи МВС України так чи інакше стосується цивільно-правового статусу ОВС України. Наразі йдеться про реформування ОВС України як однієї із умов вступу України до Європейського Союзу. Проте єдності в практичних заходах та концептуального підходу в правовому її забезпеченні, зокрема приватноправовому, досі не знайдено. Є проблеми з визначенням їх цивільно-правового статусу: не розроблено науково виваженої моделі юридичної особи публічного права та специфіки участі органів державної влади у цивільних відносинах. Тут сфера суцього не збігається зі сферою належного. Остання цілком залежна від доктринальних підходів і розробок, чого в науці не вистачає.

Така проблематика має ряд факторів, які детермінують її вирішення. Зокрема:

- з моменту виникнення інституту юридичної особи публічного права, до якого належить більшість ОВС України, дискусії навколо них не вщухають, а загального підходу до розкриття їх змісту досі не вироблено. Як результат: до юридичної особи публічного права застосовуються положення про юридичну особу приватного права;

- у актах цивільного законодавства непослідовно проведено їх організаційно-правову форму; позицію щодо участі в цивільних відносинах відповідних органів державної влади, а саме коли вони беруть участь від свого імені як учасники цивільних відносин, а коли від імені держави Україна як її органи; розбалансований підхід до матеріально-технічної основи діяльності ОВС України; закріплено різний підхід до регулювання майнових відносин за участю органів державної влади;

- механізм правового регулювання відносин за участю ОВС України у цивільному майновому обороті є фрагментарним і безсистемним;

- незрозумілим є зміст цивільної правосуб'єктності, а саме межі та обмеження в здійсненні цивільних прав та обов'язків.

Аналіз наукових праць з обраної проблематики надає підстави стверджувати про відсутність єдиного наукового підходу до конструкції цивільно-правового статусу ОВС України. Насамперед, це стосується передумов і потреб їх участі у цивільних відносинах; установлення особливостей володіння, користування та розпорядження закріпленим за ними майном; порядку, меж та обмежень при здійсненні майнових прав; форм участі у цивільних майнових відносинах; організаційно-правової форми та видів юридичних осіб системи МВС України; гарантій цивільно-правового статусу тощо. Результати досліджень окремих українських дослідників правового статусу юридичних осіб публічного права (Л. В. Винара, В. І. Борисової, Л. О. Бондаренко, В. Й. Кіселя, С. О. Іванова, І. М. Кучеренко, Р. А. Майданика, О. О. Первомайського, О. А. Пушкіна, В. І. Ямкового та ін.) не вичерпали усіх проявів цієї проблематики. В Російській Федерації правовий статус ОВС (органів поліції) досліджувався в роботах Р. М. Шалайкіна, Г. Л. Ручкіна та В. Ю. Жаднова.

Теоретичною основою дослідження є наукові праці *вчених-юристів XIX – початку XX століття*: А. Гейзе, О. Гірке, Г. Еллінека, Л. Л. Гервагена, Н. С. Суворова, Д. І. Мейера, Г. Ф. Шершеневича, А. Євельського; *науковців радянської доби*: С. М. Братуся, М. І. Брагінського, А. В. Венедиктова, О. В. Міцкевича, Ю. К. Толстого, О. С. Іоффе, В. А. Дозорцева, Д. М. Генкіна, В. П. Грибанова, В. Є. Чиркіна, О. А. Пушкіна, та представників *сучасної школи цивільного права*: В. І. Борисової, Ю. М. Дзери, А. С. Довгєрта, Ю. О. Заїки, В. М. Кравчука, Н. С. Кузнецової, І. М. Кучеренко, В. В. Луця, Н. І. Майданик, Р. А. Майданика, І. В. Спасибо-Фатєєвої, Р. О. Стефанчука, Є. О. Суханова, Ю. К. Толстого, Л. Л. Чантурії, Н. В. Козлової, Є. О. Мічуріна, С. О. Іванова, Є. О. Харитонова, О. І. Харитонів, Я. М. Шевченко, Р. Б. Шишки та інших.

Тож актуальність проблематики пов'язується із потребою вироблення теоретичного підходу до моделювання в законодавстві належного механізму правового регулювання цивільних відносин за участю ОВС України, виявлення дефектів права та розроблення виважених рекомендацій щодо вдосконалення їх цивільно-правового статусу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт кафедри охорони інтелектуальної власності, цивільно-правових дисциплін ХНУВС у рамках пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2010–2014 рр. «Наукове забезпечення державного будівництва та розвитку українського суспільства» від 28.12.2010 р., Концепції реформування наукової та науково-технічної діяльності в системі правоохоронних органів (розпорядження КМ України від 16 листопада 2002 р. № 649-р), Програми запровадження системи управління якістю в органах виконавчої влади (постанова КМ України від 11 травня 2006 р. № 614), п. 1 Додатку № 13 Тематики пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності ОВС України на період 2010–2014 рр. (наказ МВС України від 29 липня 2009 р. № 347) та відповідно до пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 року № 14-10 «Правове забезпечення державного будівництва, розвитку політичної системи та місцевого самоврядування».

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є вироблення єдиних комплексних теоретичних підходів щодо цивільно-правового статусу ОВС та формування на їх основі загальних, спеціальних та окремих положень щодо участі юридичних осіб публічного права у цивільних відносинах.

Відповідно до мети дослідження поставлено такі задачі:

- установити стан проблеми та його прояви, а також методологію дослідження цивільно-правового статусу ОВС України;
- визначити систему юридичних осіб у структурі МВС України та встановити місце ОВС України як юридичних осіб публічного права у цій системі;
- уточнити порядок створення і припинення ОВС України;

- виявити та розкрити ознаки, які дають можливість визнання ОВС України юридичними особами та надати на основі цього визначення таких осіб;
- визначити та обґрунтувати організаційно-правову форму ОВС України зі статус юридичних осіб публічного права;
- установити форму участі ОВС України в цивільних майнових відносинах і виявити особливості їх цивільно-правового статусу;
- з'ясувати основні форми реалізації цивільної правосуб'єктності ОВС України в речових і договірних правовідносинах;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства, які встановлюють порядок створення, організаційно-правову форму, цивільно-правовий статус ОВС України як юридичних осіб публічного права.

Об'єктом дослідження є цивільні відносини, учасником яких є ОВС як юридичні особи публічного права.

Предметом дослідження є нормативно-правові акти України та практика їх застосування, судова практика із розгляду цивільних спорів за участю ОВС, наукові погляди, ідеї, концепції та теорії щодо правового статусу юридичних осіб, заснованих державою.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети під час дослідження було застосовано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. За допомогою методів аналізу, системно-структурного аналізу, формальної логіки, дедукції, індукції, тлумачення правових норм та враховуючи баланс сфери «суцього» та сфери «належного» були виявлені дефекти права в механізмі правового регулювання цивільних відносин, що стосується цивільно-правового статусу відповідних ОВС України. Методами системно-структурного аналізу, альтернативи, формальної логіки, Гауса, тлумачення правових норм було встановлено систему юридичних осіб у структурі МВС України, а методом комплексного аналізу, за допомогою якого досліджено критерії поділу юридичних осіб на юридичні особи приватного права та юридичні особи публічного права визначено їх місце в системі юридичних осіб. За допомогою догматичного (формально-логічного) та історичного методів проаналізовано ознаки ОВС України як юридичних осіб, визначено їх організаційно-правову форму та питання реалізації цивільної правосуб'єктності в речових та договірних правовідносинах. Методами порівняльного правознавства, аналогії, дихотомії, аналізу, формальної логіки та екстраполяції встановлено форми участі ОВС України у цивільних відносинах. Крім цього, при наданні відповідних визначень було застосовано методи логічного перетворення, аналізу та синтезу, а також методи «Бритви Оккама» та тлумачення, шляхом перетворення висновків і застосування логічних силогізмів. При порівнянні норм вітчизняного законодавства з аналогічними положеннями законодавства інших держав, що регулюють правове становище ОВС України та визначають речові права на майно, було застосовано метод порівняльного правознавства, а метод конкретних соціологічних досліджень – при опрацюванні правозастосовчої практики задля виявлення проблемних питань участі ОВС України у цивільних майнових відносинах.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що вперше в юридичній науці України здійснено дослідження цивільно-правового статусу ОВС України як учасників цивільних відносин, що полягає в наступних положеннях, які виносяться на захист.

Уперше:

1) обґрунтовано погоджувальний та погоджувально-розпорядчий порядок створення органів і підрозділів системи МВС України. Перший характерний для юридичних осіб приватного права системи МВС України та є різновидом дозвільного. Другий – для органів внутрішніх справ України, які не мають статусу юридичної особи, як різновиду розпорядчого порядку;

2) сформульовано авторське визначення «система органів внутрішніх справ України зі статусом юридичної особи» як сукупність взаємопов'язаних між собою установ, що створенні державою Україна (в особі Кабінету Міністрів України), які входять до структури юридичних осіб МВС України та мають територіальну ознаку, об'єднані в одне ціле, з метою забезпечення функціонування їх як органів державної влади та досягнення опосередковано основних цілей системи МВС України, шляхом участі їх у цивільних відносинах;

3) зроблено висновок, що об'єктивним критерієм визначення змісту та характеру цивільної правосуб'єктності ОВС України є публічні функції, які обтяжують цивільні права та обов'язки як учасника цивільних відносин при їх здійсненні. Останнє надає можливість стверджувати, що такі особи наділяються не загальною, а спеціальною, зокрема функціональною цивільною правосуб'єктністю;

4) виокремлено спеціальні ознаки ОВС України як юридичних осіб публічного права, зокрема: 1) порядок їх створення, реорганізації та ліквідації, а саме розпорядчим актом Кабінету Міністрів України; 2) опосередкована реалізація публічних інтересів (завдань і функцій) шляхом участі у цивільних відносинах; 3) діють в організаційно-правовій формі установи; 4) мають спеціальний, а саме функціональний характер цивільної правосуб'єктності; 5) діють на підставі положень про них, які мають нормативно правовий або локально-правових характер; 6) фінансуються за рахунок держави Україна, а матеріально-технічна основа їх діяльності є державною власністю; 7) відповідають за своїми зобов'язаннями виключно бюджетними коштами, які надходять на казначейські рахунки за відповідними статтями кошторису (крім захищених статей), а в разі їх недостатності чи відсутності відповідає держава Україна коштами, які передбачені за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду у порядку, визначеному законом;

5) висунуто припущення, що ОВС України, які, відповідно до закону, є юридичними особами, не наділені властивістю, а відповідно можливістю не тільки мати власне найменування, але й право на його зміну, проте наділяються найменуванням відповідного державного органу та користуються ним як своїм. У цьому вбачається застосування правової фікції як методу правового регулювання відносин, що регулюються цивільним законодавством України;

6) доведено, що на позитивному рівні законодавець застосував сегментарний підхід до форми участі держави та її органів у цивільних

відносинах. Під сегментарною формою участі розуміється така форма, яка ніби складається із відрізків інших форм участі (моністичної та плюралістичної), проте у своєму прояві утворює системний підхід як елемент механізму правового регулювання цивільних відносин за участю держави та її органів;

7) надано розуміння «майнові інтереси держави за участю ОВС України» як прагнення держави Україна в можливості створення умов, які б забезпечували виконання покладених Законом України «Про міліцію» завдань, за рахунок майна, що є у державній власності чи за рахунок іншого блага, що має майнову цінність, через ОВС України при здійсненні останніми повноважень учасника цивільних відносин або виконання публічної компетенції, що виражені через їх функції та завдання в межах, визначених Законом. Відповідно порушенням майнових інтересів держави в особі ОВС України є діяльність останніх, яка полягає у тому, що їх волевиявлення йде в врозріз із волесформованими інтересами держави Україна, що виражено у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у відповідній сфері державотворення й закріплено законом, чи впливає з актів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, а таке прагнення держави Україна не набуло волесформованої мети, за рахунок майна чи іншого блага, що має майнову цінність її задоволення в інтересах суспільства;

8) виявлено індиректну (від лат. *indirecta* – непрямий) форму участі органів державної влади у цивільних відносинах, зокрема, у статусі держави Україна, але як її органа;

9) запропоновано в Законі України «Про міліцію» встановити принцип «достатності майна» як необхідної маси майнових прав, у тому числі на речі та безпосередньо самі речі, за рахунок яких відповідний ОВС України через свої органи здатний безпосередньо чи індиректно досягати поставленої законом мети;

10) задля посилення запропонованого принципу достатності майна та гарантій цивільно-правового статусу ОВС України обґрунтовано потребу узаконити принцип переважних прав перед самою державою Україна та іншими державними органами, який полягає у наданні можливості відповідному ОВС України на першочергове задоволення матеріально-технічних потреб за рахунок майна засудженого, шляхом закріплення такого майна за ним на відповідному обмеженому речовому праві як державної власності, якщо справа, за якою санкція статті передбачає примусове безоплатне вилучення майна такого засудженого у власність держави шляхом його конфіскації, була підслідна йому як органу державної влади, а вирок суду набрав законної сили. При цьому, слід передбачати у законодавстві два види преклюзивних строків здійснення цього переважного права залежно від об'єкта правовідносин, які супроводжує таке право: а) місяць – для нерухомого майна; б) десять днів – для рухомого майна, – від дня набуття права власності державою Україна;

11) надано денотативне та конотативне означення терміну «майно», а саме «майно ОВС України» як окреме по відношенню до загального та спеціального. Зокрема, під конотативним означенням «майно ОВС України» слід розуміти майно як частину державної власності, зокрема, речі, систему речей, майнові права та обов'язки, інші блага майнового характеру, що мають потенційну чи дійсну

цінність, які складають єдину цілісність, закріплені на балансі такої особи, використовуються виключно для досягнення поставленої мети, що впливає із функцій та завдань, визначених законом. Під денотативним означенням «майно ОВС України» слід розуміти будинки, споруди, легендовані приміщення (зокрема, квартири для здійснення оперативно-розшукової діяльності), земельні ділянки, формений одяг, геральдичні знаки, штатних тварин (зокрема, коней, службових собак, морських тварин), передавальні пристрої, озброєння, бойову та іншу техніку, боєприпаси, вибухові та паливно-мастильні матеріали, електрошоківі пристрої та спеціальні засоби (наприклад, спеціальні технічні засоби отримання інформації тощо), комп'ютерну техніку з відповідним програмним забезпеченням, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно тощо, а також майнові права та обов'язки, інші блага майнового характеру, що мають потенційну чи дійсну цінність.

Дістало подальшого розвитку:

12) концепція організаційних відносин як цивільних (О. О. Красавчиков та інші) за рахунок внесення організаційного критерію до тих цивільних відносин, учасниками яких є ОВС України, які здійснюють управління майном, що є державною власністю, а сам критерій полягає у способах, засобах і формах управління таким майном;

13) ідея Р. А. Майданика прийняти Закон України «Про юридичні особи публічного права» як систематизований акт цивільного законодавства України, що визначив би поняття і види юридичних осіб публічного права, порядок їх створення, діяльності, припинення, правовий статус, права та обов'язки, гарантії правового статусу. Пропонований Закон є найбільш оптимальним шляхом систематизованого вдосконалення законодавства про юридичні особи публічного права.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертаційній роботі положення, висновки і пропозиції можуть бути використані:

– у правотворчій діяльності для вдосконалення положень чинного законодавства України, що регулює відносини за участю ОВС України зокрема, при підготовці проектів законів про внесення змін і доповнень до Цивільного та Господарського кодексів України, до Законів України «Про міліцію», «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», «Про оренду державного та комунального майна» та ін., стануть у нагоді при розробці проекту закону «Про юридичні особи публічного права»;

– у науково-дослідній діяльності для подальших наукових досліджень проблем юридичної особи публічного права в цілому та їх проявів стосовно цивільно-правового статусу ОВС України;

– у навчальному процесі при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право», «Господарське право», спецкурсів студентам вищих навчальних закладів системи МВС, під час підготовки методичних розробок, підручників і навчальних посібників;

– у правозастосовчій діяльності, зокрема, у практиці, пов'язаній з реалізацією цивільної правосуб'єктності ОВС України, та у судовій практиці вирішення цивільних спорів. Вони можуть бути основою для підвищення рівня підготовки керівного складу ОВС України та їх юридичних служб у здійсненні цивільних прав та обов'язків відповідних ОВС України, а також у разі представництва в суді інтересів держави.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження були оприлюднені на науково-практичних конференціях та круглих столах: «Юридичні особи публічного права як учасники цивільних правовідносин» (м. Ірпінь, 6 лютого 2009 р.), «Охорона та захист суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів правоохоронних органів та їх працівників» (м. Ірпінь, 14 травня 2009 р.), «IV Міжнародна цивілістична конференція студентів та аспірантів» (м. Одеса, 3-4 квітня 2009 р.), «Проблеми цивільного права та процесу» (м. Харків, 23 травня 2009 р., 22 травня 2010 р., 25 травня 2013 р., 7 червня 2014 р.), «Проблеми оподаткування суб'єктів господарської діяльності» (м. Ірпінь, 3 березня 2011 р.), «Юридичні особи публічного права як учасники цивільних правовідносин» (м. Ірпінь, 14 грудня 2011 р.), «Методологія дослідження проблем цивільного права та процесу» (м. Харків, 26 травня 2012 р.), «Фінансово-правове забезпечення господарської діяльності (реалії та перспективи)» (м. Ірпінь, 5 квітня 2013 р.), «Договірне регулювання суспільних відносин» (м. Запоріжжя, 19-20 квітня 2013 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображено у 17 наукових працях, чотири з яких – наукові статті, опубліковані у фахових виданнях, одна – у фаховому виданні зарубіжної країни, а також у тезах 12 наукових доповідей і повідомлень.

Структура роботи зумовлена об'єктом дослідження та його метою, складається зі вступу, трьох розділів, що містять 6 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 244 сторінок. Список використаних джерел включає 586 найменувань і міститься на 60 сторінках, додатки на 7 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної теми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, вказується мета і задачі дослідження, його об'єкт, предмет, використані під час дослідження методи, висвітлено наукову новизну та сформульовано основні його положення, зазначено практичне значення одержаних результатів, надано інформацію про апробацію результатів дослідження, зазначено кількість публікацій дисертанта за досліджуваною темою.

Розділ 1 «Постановка проблеми та методологія дослідження цивільно-правового статусу ОВС України» присвячено загальнометодологічним питанням, які стосуються встановлення й узагальнення тих проблем і прикладних завдань, які, так чи інакше, торкаються цивільно-правового статусу ОВС України.

Установлено, що проблемами юридичних осіб публічного права переймалися цивілісти, теоретики, конституціоналісти, адміністративісти та представники

інших спеціальностей, але окремого дослідження, яке б стосувалось цивільно-правового статусу ОВС України, немає.

Застосування методів аналізу, системно-структурного аналізу, формальної логіки, дедукції, індукції, тлумачення правових норм з урахуванням балансу сфери суцього та сфери належного надало можливість виявити ряд дефектів права у механізмі правового регулювання цивільних відносин стосовно цивільно-правового статусу відповідних ОВС України, зокрема: прогалина, заплутаність, двозначність, нечіткість термінологічного позначення правових явищ, законодавчої та правової позиції, а також інші недоліки прихованого та системного характеру.

Розділ 2 «Загальна характеристика ОВС України як юридичних осіб публічного права» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Система юридичних осіб у структурі МВС України»* звернено увагу на те, що головним фактором існування будь-якої системи є мета її функціонування. Метою системи юридичних осіб МВС України є матеріально-технічна основа діяльності та функціонування державного органу як єдиної організації для виконання визначених законом завдань. Розглянуто порядок створення органів і підрозділів, що складають систему МВС України та зроблено відповідні висновки: створення юридичних осіб приватного права системи МВС України здійснюється в погоджувальному порядку як різновиді дозвільного; створення юридичних осіб публічного права здійснюється в розпорядчому порядку, який залежить від суб'єкта, якому надано компетенцію виражати волю держави Україна; створення ОВС України без статусу юридичної особи, здійснюється у погоджувально-розпорядчому порядку.

Система юридичних осіб МВС України як система вищого рівня складається з: юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. До перших відносяться: товариства, установи та інші форми, встановлені законом. До других відносяться: МВС України; інші центральні органи виконавчої влади; Головне управління Національної гвардії України; державні департаменти у складі МВС України як урядові органи державного управління за окремими напрямками службової діяльності; самі ОВС України; вищі навчальні заклади; наукові установи; казенне підприємство; заклади охорони здоров'я; підприємства, установи та організації, які створюються у розпорядчому порядку.

Система юридичних осіб ОВС України як система нижчого рівня складається з: юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. До перших відносяться: товариства, установи та інші форми, встановлені законом. До других: територіальні органи міністерства; спеціальні підрозділи міліції; територіальні органи державних департаментів у складі МВС України як урядові органи державного управління за окремими напрямками службової діяльності; наукові установи; заклади охорони здоров'я; приймальники-розподільники; підприємства, установи та організації, які створюються у розпорядчому порядку.

Відповідно система ОВС України як юридичних осіб публічного права складається з: МВС України; державних департаментів; територіальних органів міністерства; спеціальних підрозділів міліції.

У підрозділі 2.2 «Поняття та ознаки ОВС України, що мають статус юридичної особи публічного права» автором, на основі аналізу ознак юридичної особи, зроблено висновок, що більшості ОВС України притаманні ознаки для визнання їх юридичними особами. Однак не всі вони можуть бути самостійними учасниками цивільно-правових відносин.

Виокремлено ознаки, які дають можливість вважати ОВС України юридичними особами публічного права, зокрема: 1) порядок їх створення, реорганізації та ліквідації, а саме розпорядчим актом Кабінету Міністрів України; 2) опосередкована реалізація публічних інтересів (завдань та функцій) шляхом участі у цивільних відносинах; 3) діють на підставі положень про них, що мають нормативно-правовий та локально-правовий характер; 4) спеціальний, а саме функціональний характер цивільної правосуб'єктності; 5) відповідають за своїми зобов'язаннями виключно бюджетними коштами, які надходять на казначейські рахунки за відповідними статтями кошторису (крім захищених статей), а в разі їх недостатності чи відсутності – держава Україна коштами, які передбачені за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду у порядку, визначеному законом.

Надано поняття ОВС України зі статусом юридичної особи як організацій, що створені розпорядчим актом Кабінету Міністрів України та зареєстровані в установленому законом порядку, не є власниками відокремленого державою Україна майна, проте володіють ним на обмеженому речовому праві та здійснюють свою діяльність за рахунок цього майна в межах мети їх створення, наділені цивільною правосуб'єктністю (функціональною (зокрема спеціальною) правоздатністю та дієздатністю), можуть бути позивачами та відповідачами в суді, виступають у цивільних відносинах від власного імені та діють в організаційно-правовій формі установи.

У підрозділі 2.3 «Організаційно-правова форма ОВС України, які мають статус юридичної особи публічного права» досліджено еволюцію установ як юридичних осіб. З розвитком правового інституту установ вони виокремились і набули ознак її різновидів: приватні та публічні. Останні характерні для ОВС України зі статусом юридичної особи, оскільки вони: 1) утворюються, реорганізуються та ліквідовуються у розпорядчому порядку єдиним суб'єктом публічного права – державою Україна; 2) мають неприємницький характер своєї діяльності, проте їх функціональним призначенням є задоволення суспільного інтересу шляхом підтримання матеріально-технічної основи діяльності, здійснення цивільних прав та обов'язків щодо матеріальних і нематеріальних благ з метою забезпечення функціонування їх у статусі органів державної влади; 3) мають несамостійний характер, оскільки їх життєвий цикл залежить від казни, управління здійснюється відповідним адміністратором, який реалізує мету існування такої установи, а контроль за її діяльністю здійснюється відповідними державними органами; 4) для досягнення функцій і завдань користуються державним майном, яке виділене та передане їм в управління державою Україна та становить майнову основу їх діяльності; 5) не мають членства, а всередині них не виникають корпоративні відносини; 6) тісно пов'язані з публічним порядком, оскільки їх приватноправовий статус

обтяжується публічно-правовою компетенцією, наданою їм законом, встановлюючи тим самим для них межі та обмеження щодо здійснення цивільних прав та обов'язків.

Досліджуючи на прикладі ОВС України як юридичних осіб публічного права, які за своєю суттю є установами, виявлено певні вади абз. 1 ч. 3 ст. 83 ЦК України. Відповідно, з урахуванням цього дисертант зазначає, що позитивне право не має розуміння установ як юридичних осіб публічного права, а тому потребує більш розширеного розуміння, ніж те, яке міститься в абз. 1 ч. 3 ст. 83 ЦК України. Відповідно, пропонуються зміни до абз. 1 ч. 3 ст. 83 ЦК України шляхом викладення нової редакції поняття «установа».

Розділ 3 «Основні форми реалізації правосуб'єктності ОВС України у цивільних майнових відносинах» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Форми участі ОВС України у цивільних майнових відносинах»* на основі доктринальних напрацювань і чинного законодавства висловлено думку, що існують дві форми (моделі) участі держави в цивільних відносинах: моністична (безпосередня) та плюралістична (опосередкована). Також виділено третю форму участі держави у цивільних відносинах – змішану (чи сегментарну).

Зазначено, що від моделі участі держави в цивільних відносинах залежить і модель участі відповідних ОВС України: або вони беруть участь від свого імені, або є частиною одно цілого – держави. У цьому проявляється дуалізм відповідних ОВС України.

Констатується, що на загально-правовому рівні законодавець заклав сегментарну модель до форм участі держави у цивільних відносинах як елемент механізму правового регулювання, тобто таку, яка на рівні окремих відносин застосовує моністичну або плюралістичну модель участі держави в цивільних відносинах, яка залежить не від бачення самої держави Україна, а від суті відносин, в яких вона бере участь. Сегментарний підхід простежується й щодо участі відповідних ОВС України у цивільних відносинах, де модель їх участі (індиректна та моністична) цілком залежна від участі самої держави Україна, а саме від здійснення нею публічних функцій через її органи (зокрема, через ОВС України). Тобто форма участі одного кореспондована формі участі іншого.

У підрозділі 3.2 *«Реалізація цивільної правосуб'єктності ОВС України в речових правовідносинах»* здійснено аналіз наукових підходів до визначення змісту цивільної правосуб'єктності, за якими правосуб'єктність: 1) є тотожною розумінню правоздатності; 2) є єдністю правоздатності та дієздатності; 3) розглядається як єдність трьох її структурних елементів: правоздатності, дієздатності та деліктоздатності. Автор вважає, що найбільш оптимальним є підхід, за яким правосуб'єктність – це єдність правоздатності та дієздатності, властивості яких не тільки визнають юридичну можливість мати права та обов'язки, але й фактичну здатність до їх набуття (створення), самостійного здійснення (виконання).

Особливість участі ОВС України в речових відносинах полягає в тому, що вони є суб'єктами здійснення права державної власності, тобто мають у межах, визначених законодавством України для задоволення державних та суспільних

потреб, можливість реалізовувати опосередковано інтереси держави як власника. Така правосуб'єктність надається виключно для забезпечення, опосередковано, реалізації публічного інтересу держави Україна у сфері захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства й держави від протиправних посягань шляхом участі у цивільних відносинах, зокрема, для підтримання в належному матеріально-технічному стані, здійснення дій, спрямованих на утримання майна, службових тварин, поповнення майном, яке має споживний характер відповідно до норм належності (боєприпаси, вибухові та паливно-мастильні матеріали, продовольство тощо), якщо в цьому є потреба, інші дії, спрямовані на досягнення мети створення та функціонування ОВС України зі статусом юридичної особи. Цивільна правосуб'єктність реалізується в рамках компетенції і не може вийти за її межі. Відповідно, передбачена законом компетенція ОВС України помітно впливає на статистику та динаміку цивільних майнових відносин, учасниками яких вони є, специфічно в них виявляючись.

Зроблено висновок, що майно ОВС України може мати загальний, спеціальний та окремий правовий режим, передбачати умови та правові наслідки володіння таким майном, тягар володіння, порядок реалізації майнових прав на нього тощо. При цьому звернено увагу на той факт, що не все майно, яке перебуває в державній власності, може бути закріплене за певним ОВС України, оскільки можливість перебування раціонально допустима лише за наявності такої необхідності, яка пов'язана з конкретними функціями та завданнями такого органу.

Дисертантом виокремлено склад речей і майна, що забезпечують виконання покладених на органи МВС України функцій та завдань і, відповідно, реалізацію ними цивільної правосуб'єктності в речових правовідносинах.

У підрозділі 3.3 *«Реалізація цивільної правосуб'єктності ОВС України в договірних правовідносинах»* автор вважає, що ОВС України як юридичні особи публічного права мають об'єктивну потребу вступати в договірні правовідносини. Договір і цивільна правосуб'єктність відповідних ОВС України перебувають між собою у взаємозв'язку, оскільки договір виступає правовою формою реалізації їх цивільної правосуб'єктності, а остання є конститутивним елементом у структурі механізму правового регулювання договірних відносин за їх участі.

Договори, стороною в яких є відповідні ОВС України, об'єднані у дві основні групи: перша – ті, які вони можуть укладати самостійно, за умови наявності коштів на їх виконання; друга група – договори, що забезпечують реалізацію МВС України централізованого забезпечення майном ОВС України та пов'язанні з реалізацією функцій і завдань відповідних ОВС України системи МВС України. Виявлено певні особливості порядку укладення та виконання договорів ОВС України, який обумовлений цільовою спрямованістю їх дій у договірних відносинах стосовно комплексного забезпечення їх потреб.

Установлено, що цивільна правосуб'єктність ОВС України не охоплює договірні зобов'язання з надання адміністративних послуг, оскільки участь держави у цивільних відносинах є моністичною, а участь ОВС України є індириктною, тобто як орган держави. Учасниками та виконавцем послуги є виключно держава Україна, через органи державної влади. Автор вважає, що

немає підстав стверджувати, що ця група договорів є інститутом адміністративного права, оскільки учасником цивільних відносин, що виникає з договору є й держава Україна (ст. 2 ЦК України).

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової задачі, яке виявилось у комплексному дослідженні цивільно-правового статусу ОВС України. У зв'язку з викладеним, основні наукові та практичні результати роботи полягають у наступному:

1. Виявлено ряд дефектів права в механізмі правового регулювання цивільних відносин за участю ОВС України. Зокрема встановлено, що цивільні відносини за їх участю мають такі дефекти права, як: прогалина, заплутаність, двозначність, нечіткість термінологічного позначення правових явищ, законодавчої та правової позиції, а також дефекти права, що мають прихований і системний характер.

2. Зроблено висновок, що ОВС України як елемент системи МВС України створюються за двома порядками. Перший – розпорядчий, на підставі розпорядчого акта Кабінету Міністрів України (постанови чи розпорядження). Він характерний для тих ОВС України, які, згідно із законом, є юридичними особами публічного права. Інший – погоджувально-розпорядчий як різновид розпорядчого порядку, на підставі розпорядчого акта Міністерства внутрішніх справ України (наказу) за погодженням з Кабінетом Міністрів України. За таким порядком створюються ОВС України, які не мають статусу юридичної особи.

3. Система органів внутрішніх справ України як юридичних осіб публічного права складається з: Міністерства внутрішніх справ України; державних департаментів; територіальних органів міністерства; спеціальних підрозділів міліції.

4. ОВС України, які мають статус юридичної особи, – це організації, що створені розпорядчим актом Кабінету Міністрів України та зареєстровані в установленому законом порядку, не є власниками відокремленого державою Україна майна, проте володіють ним на обмеженому речовому праві та здійснюють свою діяльність за рахунок цього майна в межах мети їх створення, наділені цивільною правосуб'єктністю (функціональною (спеціальною) правоздатністю та дієздатністю), можуть бути позивачами та відповідачами у суді, виступають у цивільних відносинах від власного імені та діють в організаційно-правовій формі установи.

5. Установлено, що цивільно-правовий статус ОВС України надається їм для забезпечення функціонування їх у статусі відповідного державного органа для реалізації компетенції, наданої їм законом. При цьому такий статус має додатковий характер, без властивостей якого публічно-правовий матиме обмежений характер чи зовсім спричинить до неможливості виконання функцій і завдань, установлених законом.

6. Встановлено, що з розвитком правового інституту установ вони почали виокремлюватися та набувати ознак його різновидів: приватні та публічні.

Останні характерні для ОВС України зі статусом юридичної особи, оскільки вони:

- 1) імперативно утворюються, реорганізуються та ліквідовуються у розпорядчому порядку єдиним суб'єктом публічного права – державою Україна;
- 2) мають непідприємницький характер своєї діяльності, проте їх функціональним призначенням є задоволення суспільного інтересу шляхом підтримання матеріально-технічної основи діяльності, здійснення цивільних прав та обов'язків щодо матеріальних і нематеріальних благ з метою забезпечення функціонування їх у статусі органів державної влади;
- 3) мають несамостійний характер, оскільки їх життєвий цикл залежить від казни, управління здійснюється відповідним адміністратором, який реалізує мету існування такої установи, а контроль за її діяльністю здійснюється відповідними державними органами;
- 4) для досягнення функцій і завдань користуються державним майном, яке виділене та передане їм в управління державою Україна та становить майнову основу їх діяльності;
- 5) не мають членства, а всередині них не виникають корпоративні відносини;
- 6) тісно пов'язані з публічним порядком, оскільки їх приватноправовий статус обтяжується публічно-правовою компетенцією, наданою їм законом, встановлюючи тим самим для них межі та обмеження щодо здійснення цивільних прав та обов'язків.

7. Встановлено, що там, де волеутворення формується в середині органів державної влади як юридичних осіб публічного права, а волевиявлення – її органами, то за таких обставин слід казати про опосередковану форму участі держави в цивільних відносинах. За такої форми участі органи державної влади (зокрема ОВС України як юридичні особи публічного права) набувають для себе цивільні права та обов'язки і здійснюють їх від власного імені. Якщо ж волеутворення сформовано державою, а волевиявлення – її органами, то форма участі у цивільних відносинах держави є безпосередньою. Відповідно волеутворюючий (волеформуючий) фактор є ознакою, що визначає ОВС України як учасника цивільних відносин або як орган держави. При цьому ОВС України як органи держави, за моністичної форми участі, є волевиявляючими (виконуючими) органами, які діють від імені Українського народу зовні.

8. Виявлено, що МВС України як центральний орган управління реалізує державну політику, надану йому законом у відповідній сфері, через систему юридичних осіб МВС України, що виконують основні функції (безпосередньо ОВС України) та допоміжні (наукові установи, навчальні заклади МВС України, підприємства та установи забезпечення тощо). Така діяльність досягається за рахунок майна, яке перебуває в управлінні юридичних осіб системи МВС України яке закріплене за ними на основі відповідного обмеженого речового права, за рахунок чого такі особи можуть брати участь у майнових відносинах та бути повноцінними учасниками адміністративних, кримінально-процесуальних, виконавчих та інших відносин. Тобто зроблено висновок, що саме за рахунок цивільної правосуб'єктності ОВС України є повноцінними учасниками інших правовідносин, що мають публічно-правовий характер.

9. Зроблено висновок, що там, де ОВС України є учасником цивільних відносин, інтерес держави набуває приватноправового характеру, який обтяжений публічно-правовим інтересом держави Україна. Якщо ОВС України як орган

держави здійснюють компетенцію в межах установленої законом, то інтерес держави Україна має публічно-правовий характер, проте забезпечений приватноправовими якостями держави Україна як учасника цивільних відносин. Тому інтерес держави полягає в тому, що за рахунок майна, яке має використовуватись в інтересах суспільства в цілому, досягалась поставлена законом мета та завдання через відповідні органи державної влади, а у випадках, установлених законом через, – інші державні органи чи інші суб'єкти права власності.

10. Особливість участі ОВС України в речових відносинах полягає в тому, що вони є суб'єктами здійснення права державної власності, тобто мають у межах, визначених законодавством України для задоволення державних і суспільних потреб, можливість реалізовувати опосередковано інтереси держави як власника в цивільному обороті під час володіння, користування та розпорядження державним майном. Тому цивільна правосуб'єктність ОВС України надається виключно для забезпечення, опосередковано, реалізації публічного інтересу держави Україна у сфері захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства й держави від протиправних посягань шляхом участі у цивільних відносинах, зокрема, підтримання в належному матеріально-технічному стані, здійснення дій, спрямованих на утримання майна, службових тварин, поповнення майном, яке має споживний характер відповідно до норм належності (боєприпаси, вибухові та паливно-мастильні матеріали, продовольство тощо), якщо в цьому є потреба, інші дії, що спрямованні на досягнення цілей створення та функціонування ОВС України зі статусом юридичної особи. При цьому, цивільна правосуб'єктність ОВС України реалізується в рамках компетенції і не може вийти за її межі, тобто зміст правосуб'єктності можуть складати лише ті можливості, які відповідають цілям їх створення та функціонування.

11. Необхідною умовою виконання ОВС України своїх завдань і функцій та здійснення цивільної правосуб'єктності є наявність майна, яке закріплюється за ними на відповідному обмеженому речовому праві у порядку, встановленому законом, переважно на праві оперативного управління.

Надано поняття «майна органа внутрішніх справ України» як системну цілісність майнових благ (система речей, майнові права та обов'язки та інші блага майнового характеру, що мають потенційну чи дійсну цінність), за рахунок яких досягаються поставлені законом мета та завдання. Причому системна цілісність майнових благ у кожного органа внутрішніх справ буде різною, оскільки це залежить від різних факторів (територіальних, функціональних, організаційних, ієрархічно-структурних, підсудності та підслідності тощо), які впливають і на обсяг цивільної правосуб'єктності, а відповідно й на реалізацію цивільних прав та обов'язків.

12. Зроблено висновок, що ОВС України як юридичні особи публічного права мають об'єктивну потребу вступати в договірні правовідносини, що обумовлено, по-перше, підтриманням діяльності та функціонування ОВС України загалом; по-друге, виконанням покладених на ці органи державної влади, завдань і функцій щодо захисту прав і свобод людини та громадянина, інтересів

суспільства й держави від протиправних посягань. При цьому договір і цивільна правосуб'єктність ОВС України взаємопов'язані, оскільки договір виступає правовою формою реалізації їх цивільної правосуб'єктності, а остання є конститутивним елементом у структурі механізму регулювання договірних відносин за їх участю.

13. У зв'язку зі здатністю ОВС України до самостійного волевиявлення, пов'язаного з укладанням договору, договори, які можуть укладатися ОВС України зі статусом юридичної особи структури МВС України, об'єднано у дві основні групи. До першої групи включено договори, які ОВС України можуть укладати самостійно, за умови наявності коштів на їх виконання. До таких договорів необхідно віднести договори на користування комунальними послугами (електро-, водо-, тепло-, газопостачання, вивезення та знешкодження сміття тощо), надання послуг зв'язку, договори про розрахунково-касове обслуговування, а також передбачені планами господарської діяльності ОВС договори на поставки майна та надання послуг тощо. Друга група – договори, що забезпечують реалізацію МВС України централізованого забезпечення майном ОВС України та пов'язані з реалізацією функцій і завдань відповідних ОВС України системи МВС України.

14. Виявлено складний порядок укладення та виконання договорів ОВС України, який обумовлений цільовою спрямованістю їх дій у договірних відносинах стосовно комплексного забезпечення потреб ОВС України, зокрема матеріально-технічних потреб і потреб, що забезпечують функціонування їх як органів державної влади. Зокрема, слід виділити такі основні етапи: 1) організаційний етап; 2) етап оприлюднення інформації про закупівлю; 3) етап, який пов'язаний безпосередньою із закупівлею; 4) етап, який зумовлений акцептуванням пропозиції; 5) укладання договору; 6) виконання договору.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Мяснікова Н. В. Поняття та ознаки юридичної особи публічного права / Н. В. Мяснікова // Право та управління : електронне наукове видання. – 2011. – № 1. – С. 305–311. – [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/prtup/2011_1/pdf/11sopjpf.pdf.

2. Шишка Н. В. Системний підхід до розуміння органів внутрішніх справ як цивільно-правової категорії за законодавством України / Н. В. Шишка // Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Юридичні науки. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2013. – № 2(1). – С. 78–84.

3. Шишка Н. В. Участь органів внутрішніх справ України у цивільних майнових відносинах / Н. В. Шишка // Наукові праці Національного Авіаційного університету. – Серія : Юридичний вісник : «Повітряне і космічне право» : Зб. наук. пр. – К. : НАУ, 2013. – № 3 (28). – С. 128–132.

4. Шишка Н. В. Чужой публичный имущественный интерес как предел осуществления права государственной собственности ОВД Украины

/ Н. В. Шишка // *Legea și Viața : Publicație științifico-practică*. – 2013. – Nr. 11/3 (263). – P. 217–220.

5. Шишка Н. В. Порядок створення, реорганізації та ліквідації юридичних осіб та відокремлених підрозділів системи МВС України / Н. В. Шишка // *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка: наук.-теорет. журнал. Спец. вип. № 4, 2013 : Корупція у феноменологічному та юридичному вимірах: виникнення – існування – протидія розвитку* / Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка; головн. ред. В. М. Комарницький. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2013. – С. 147–157.

6. Мяснікова Н. В. Органи внутрішніх справ України як юридична особа / Н. В. Шишка // *Юридичні особи публічного права як учасники цивільних правовідносин: збірник доповідей та тез повідомлень на засіданні круглого столу (6 лютого 2009 року)*. – Ірпінь : НУДПС України, 2009. – С. 270–272.

7. Мяснікова Н. В. Відшкодування шкоди, завданої органами внутрішніх справ України // *Охорона та захист суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів правоохоронних органів та їх працівників* / Н. В. Мяснікова // *Збірник доповідей та тез повідомлень на засіданнях круглого столу (14 травня 2009 року, м. Ірпінь)*. НУДПС України, УМВС України в Житомирській області 2009. – С. 54–55.

8. Мяснікова Н. В. Чинники, що впливають на правовий режим майна ОВС України / Н. В. Мяснікова // *Збірник тез наукових робіт учасників IV Міжнародної цивілістичної конференції студентів та аспірантів* / Упорядн.: А. Р. Чанишева, О. Л. Садовенко та ін. // *Одеська національна юридична академія*. – О. : Фенікс, 2009. – С. 653–656.

9. Мяснікова Н. В. Визначення поняття правового режиму майна Органів внутрішніх справ України / Н. В. Мяснікова // *Проблеми цивільного права та процесу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченій пам'яті професора О. А. Пушкіна (23 травня 2009 р.)*. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. – С. 209–211.

10. Мяснікова Н. В. Щодо проблем юридичних осіб публічного права / Н. В. Мяснікова // *Проблеми цивільного права та процесу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченій пам'яті професора О. А. Пушкіна (22 травня 2010 р.)*. – Х. : Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2010. – С. 182–184.

11. Мяснікова Н. В. Особливості ОВС України як юридичних осіб публічного права / Н. В. Мяснікова // *Проблеми оподаткування суб'єктів господарської діяльності: Збірник доповідей та тез повідомлень на засіданнях I Міжвузівської науково-практичної конференції (3 березня 2011 року, м. Ірпінь)*. – МФЮА. – С. 49–51.

12. Шишка Н. В. ОВС України як різновид юридичних осіб публічного права / Н. В. Шишка // *Юридичні особи публічного права як учасники цивільних правовідносин: Збірник матеріалів науково-практичної конференції 14 грудня 2011 р.* – Ірпінь, Національний університет державної податкової служби України, 2012. – С. 35–37.

13. Шишка Н. В. Застосування спеціально-юридичного методу при встановленні правового становища МВС України як учасника цивільних відносин / Н. В. Шишка // Методологія дослідження проблем цивільного права та процесу: матеріали наук.-практ. конф., присвяченій пам'яті професора О. А. Пушкіна (26 травня 2012 р.). – Х. : Харк. нац. ун-ту внутр. справ, – С. 339–342.

14. Шишка Н. В. Господарська діяльність структурних підрозділів МВС України / Н. В. Шишка // Фінансово-правове забезпечення господарської діяльності (реалії та перспективи) : Збірник тез доповідей та повідомлень III Міжвузівської науково-практичної конференції, м. Ірпінь, 5 квітня 2013 року. – Ірпінь, ІФЮА, 2013. – С. 54–56.

15. Шишка Н. В. Легальний підхід до розуміння ОВС як цивільно-правової категорії за законодавством України / Н. В. Шишка // Договірне регулювання суспільних відносин: Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 19–20 квітня 2013 року / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2013 – С. 88–90.

16. Шишка Н. В. Щодо питання організаційно-правової форми органів внутрішніх справ як юридичних осіб публічного права системи МВС України / Н. В. Шишка // Проблеми цивільного права та процесу: матеріали наук.-практ. конф., присвяченій пам'яті професора О. А. Пушкіна (25 травня 2013 р.). – Х. : Харк. нац. ун-ту внутр. справ ; Золота миля, 2013 – С. 397–401.

17. Шишка Н. В. Щодо питання загальних та спеціальних ознак тих ОВС України, які мають статус юридичної особи / Н. В. Шишка // Проблеми цивільного права та процесу: матеріали наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті професора О. А. Пушкіна (7 червня 2014 р.). – Х. : Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2014 – С. 306–308.

АНОТАЦІЯ

Шишка Н. В. Цивільно-правовий статус органів внутрішніх справ України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Київ, 2014.

У дисертації здійснено комплексний теоретичний і практичний аналіз цивільно-правового статусу органів внутрішніх справ України. Зокрема, встановлено ряд дефектів в механізмі правового регулювання цивільних відносин, учасниками яких є відповідні ОВС України, визначено систему юридичних осіб у структурі МВС України, запропоновано поняття та ознаки ОВС України, що мають статус юридичної особи публічного права та виявлено їх організаційно-правову форму, розглянуто питання щодо форм участі ОВС України у цивільних майнових відносинах, шляхом зіставлення участі у цивільних майнових відносинах держави Україна, а також питання реалізації цивільної правосуб'єктності в речових та договірних правовідносинах.

На підставі аналізу норм чинного цивільного законодавства та наукових праць розроблено пропозиції щодо внесення змін до Цивільного кодексу України, Законів України «Про міліцію», «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» та «Про оренду державного та комунального майна».

Ключові слова: цивільно-правовий статус, цивільна правосуб'єктність, юридична особа, юридична особа публічного права, установа, система, форми участі, речові правовідносини, договірні правовідносини.

АННОТАЦИЯ

Шишка Н. В. Гражданско-правовой статус органов внутренних дел Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Институт государства и права им. В. М. Корещко НАН Украины, Киев, 2014.

В диссертации осуществлен комплексный теоретический и практический анализ гражданско-правового статуса органов внутренних дел Украины. В частности, установлены дефекты права (такие как пробелы, запутанность, двусмысленность, нечеткость терминологического обозначения правовых явлений, законодательной и правовой позиции, а также дефекты права, имеющие скрытый и системный характер) в механизме правового регулирования гражданских отношений, участниками которых являются соответствующие ОВД Украины.

Автор, применяя системно-структурный анализ действующего гражданского законодательства, выявил систему юридических лиц в структуре МВД Украины, где одним из элементов такой системы является система ОВД Украины как юридических лиц публичного права.

В работе анализируются признаки, позволяющие признавать ОВД Украины как организацию юридическим лицом. Соответственно, делается вывод, что большинство ОВД Украины как организационные образования обладают необходимыми признаками для того, чтобы признавать их юридическими лицами. Однако не все они могут быть самостоятельными участниками гражданско-правовых отношений. Как результат автором предложено понятие ОВД Украины, имеющих статус юридического лица.

Кроме этого автор, путем исследования эволюции становления учреждений как юридических лиц и их признаков, выявил организационно-правовую форму ОВД Украины, которые действуют как юридические лица публичного права, а именно в форме учреждений.

Рассмотрен вопрос о формах участия ОВД Украины в гражданских имущественных отношениях, путем сопоставления участия в гражданских отношениях государства Украина. При этом сделан вывод, что от модели участия государства в гражданских отношениях зависит и модель участия органов государственной власти, в частности ОВД Украины: либо они принимают участие

от своего имени, либо являются частью единого целого – государства, то есть органом государства, которое хотя и может иметь статус юридического лица, но такое качество не имеет значения, а их действия являются действиями самого государства Украина.

Поднимаются вопросы реализации гражданской правосубъектности в вещных и договорных правоотношениях. Так, делается вывод, что особенность участия ОВД Украины в вещных отношениях заключается в том, что они выступают субъектами осуществления права государственной собственности, то есть имеют в пределах, определенных законодательством Украины, возможность удовлетворять государственные и общественные потребности, реализовывать опосредованно интересы государства как собственника в гражданском обороте при владении, пользовании и распоряжении государственным имуществом. Поэтому гражданская правосубъектность ОВД Украины предоставляется исключительно для обеспечения, опосредованно, реализации публичного интереса государства Украина в сфере защиты прав и свобод граждан, интересов общества и государства от противоправных посягательств путем участия в гражданских отношениях. При этом гражданская правосубъектность ОВД Украины реализуется в рамках компетенции и не может выйти за ее пределы, то есть содержанием правосубъектности могут быть лишь те возможности, которые соответствуют целям их создания и функционирования.

В связи со способностью соответствующих ОВД Украины к самостоятельному волеизъявлению, связанному с заключением договора, договоры, которые могут заключаться ими, объединяются в две основные группы. К первой категории относятся договоры, которые ОВД Украины могут заключать самостоятельно, при условии наличия средств на их исполнение. Вторая группа – договоры, обеспечивающие реализацию МВД Украины централизованного обеспечения имуществом ОВД Украины и связанные с реализацией функций и задач, соответствующих ОВД системы МВД Украины.

На основании анализа норм действующего гражданского законодательства и научных трудов разработаны предложения по внесению изменений в Гражданский кодекс Украины, Законы Украины «О милиции», «О государственной регистрации юридических лиц и физических лиц – предпринимателей» и «Об аренде государственного и коммунального имущества».

Ключевые слова: гражданско-правовой статус, гражданская правосубъектность, юридическое лицо, юридическое лицо публичного права, учреждение, система, формы участия, вещные правоотношения, договорные правоотношения.

SUMMARY

Shyshka N. V. The civil status of the Internal Affairs Agencies of Ukraine. – Manuscript copyright.

The dissertation submitted to the degree of Candidate of Law Sciences in the specialty 12.00.03. – civil law and civil process; family law; private international law. – V. M. Koretsky Institute of State and Law of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2014.

The dissertation is devoted to the comprehensive theoretical and practical analysis of the civil status of the Internal Affairs Agencies of Ukraine. Particularly, a number of defects of law on one or another level of the mechanism of legal regulation of civil relations, which participants are the appropriate Internal Affairs Agencies of Ukraine, are defined; the system of legal entities in the structure of the MIA of Ukraine is specified; the concept and the signs of the Internal Affairs Agencies of Ukraine having the status of the legal entity of public law are suggested and their organizational and legal form is detected; the issue of the forms of the participation of the Internal Affairs Agencies of Ukraine in civil privity relations by means of comparing with the participation of the State of Ukraine in civil privity relations, as well as issues of the realization of the civil legal personality in property and contractual legal relationship are considered.

The proposals on amending the Civil Code of Ukraine, the Laws of Ukraine “On Militia”, “On State Registration of Legal Entities and Sole Traders” and “On Lease of State Property” are worked out on the ground of the analysis of the norms of current civil legislation and scientific studies

Keywords: civil status, civil legal personality, legal entity, legal entity of public law, establishment, system, forms of participation, property legal relationship, contractual legal relationship.

Підписано до друку 28.10.2014 р.
Формат 60х90 1/16. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж _____ прим. Зам. № _____.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. 50-річчя СРСР, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.